

„Vegyél komolyan!” Milyen és miként kell az otthonoknak támogatniuk a kapcsolatokat? 195 svájci és magyar fiatal szakértő nézőpontja.

Anna Schmid¹, Sandra Rüegg², Rolf Tobler³

Fordítás: Dr. Tamás Süll

1. Creating Futures

A Creating Futures projektben (Schmid, 2021; Schmid & Bombach, 2021; Schmid, 2020; Schmid, Meyer, & Tobler, 2020; Schmid & Herczeg, 2018) és annak együttműködő közösségében (továbbiakban: CoP) svájci és magyarországi ifjúsági otthonok fiataljai, mint fiatal szakértők, valamint azok vezetői és munkatársai közösen dolgoznak ki innovációkat a fiatalok önállósodó szerepvállalásának előmozdítása érdekében.

A kutatási és fejlesztési projektet a svájci Fédération Internationale des Communautés Educatives (továbbiakban: FICE) támogatja. A FICE elkötelezett a családon kívüli gyermek- és ifjúsági ellátás minősége mellett. A projekt rendszeres eszmecserét folytat a FICE International 40 országot felülelő hálózatával.

Svájcban a Gfellergut Szociálpedagógiai Központ és a Fiatalok Hálózata Alapítvány vesz részt a Creating Futures CoP-ban, míg Magyarországon a budapesti Cseppkő Gyermekotthoni Központ (Cseppkő és Szilágyi otthonok) és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ három otthonnal. Anna Schmid projektmenedzser (FICE igazgatótanács) 2015-ben kezdeményezte a projektet és a CoP-ot, és 2018-ig az otthonokkal együtt tervezte és tesztelte azokat. A projektet a Mercator Svájc Alapítvány finanszírozza 2019 és 2022 között.

Nemzetközi szinten sok bentlakásos tapasztalattal rendelkező fiatalnak nem sikerül fenntartható életet építenie magának. A CoP tagjai a fiatalok önálló szerepvállalását az egyik alapvetően fontos sikertényezőnek értelmezik ebben a tekintetben. A jövőben több fiatalnak kell a szervezeteikből a saját kezébe vehetnie az életét, és saját elképzeléseit a jövőjéről kialakítania és fenntarthatóan megvalósítania. A projekt célja olyan konkrét innovációk kidolgozása, amelyek lehetővé teszik, hogy az otthonok, mint szervezetek a jövőben még hatékonyabban támogathassák ezt az önállósodást.

A projekt négy részből áll. Fókuszcsoportokat tartottak annak érdekében, hogy azonosítsák az otthonok azon aspektusait, amelyek az érintett csoportok szemszögéből hozzájárulnak a felelősségteljes önállósodáshoz. Ezután elemezték az egyes otthonok fejlesztési igényeit. Jelenleg minden szervezet különböző újításokat és fejlesztéseket tesztel, például:

Magyarország: az otthonok hagyományos ifjúsági tanácsaival való újraindítás/megerősített együttműködés; workshopok a fiatalok által javasolt témákban: Önismeret, kapcsolatok, családi modellek, vágyak, bűnözés; kiegészítő és motivációs tréning a személyzet számára; közös fórum a gyermekekkel és fiatalokkal, hatóságokkal, alkalmazottakkal, vezetőkkel, családokkal, gondozókkal; a fiatalok által működtetett zöldség- és virágoskertek.

Svájc: a szociálpedagógiai koncepció átdolgozása, új szakmai integrációs program; a fiatal szakértők önszerveződő csoportjai saját maguk által választott témákban (pl. táplálkozás és főzés; a gyakornokokra vonatkozó szabályok a belső műhelyben); a fiatalok részvétele a személyzettel kapcsolatos tevékenységekben (pl. felmérések; a személyzet kiválasztásának kritériumai); a fiatalok által választott

¹ A svájci FICE szervezet elnökség tagja és a Creating Futures projektvezetője, valamint független tanácsadó, kutató és előadó a szervezés, valamint a gyermek- és ifjúságvédelem területén nemzeti és nemzetközi szinten.

² Lakócsoportok vezetője és az Ifjúsági Hálózat Alapítvány vezetői körének tagja.

³ A Gfellergut Szociális Oktatási Központ főigazgatója.

témákkal foglalkozó műhelyek (pl. struktúra és visszajelzési kultúra a csoportösszejöveteleken, mindenféle kapcsolatépítés, szexualitás, nemek, szociális készségek, konfliktusok és agresszió kezelése).

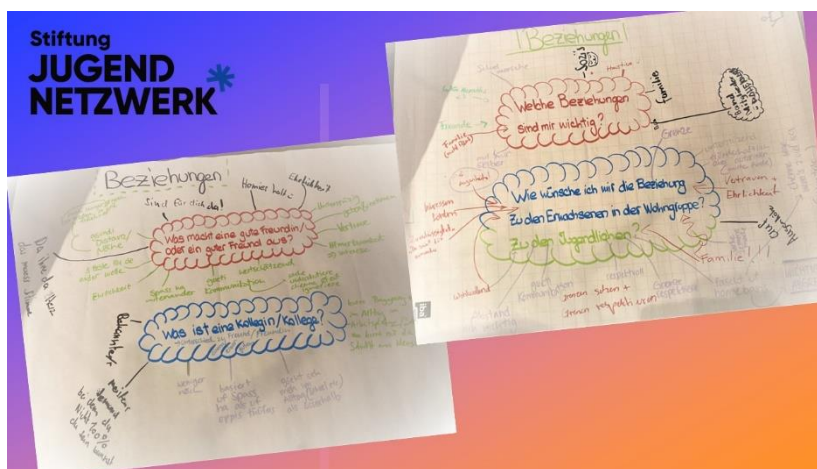
A 2022-es évben lesznek értékelve és ismertetve a nyomon követési modulokban a társintézményekben és otthonokban zajló teljes munkafolyamatok és a kipróbált innovációk.

A Creating Futures módszertana minden szinten - a fiatalok, a személyzet, a vezetők és a szervezetek egészének - a képességek fejlesztését tűzi ki célul. A fiatalok fiatal szakértőként vesznek részt a projekt minden tevékenységében, akárcsak a személyzet és a vezetők. A részvétel három szinten lehetséges: A megfigyelők tájékoztatást kapnak és ötletekkel járulhatnak hozzá. A szakértők tartalmat és gyakorlatokat dolgoznak ki, pl. a binacionális "fiatal szakértői cserék" keretében (Mayer, 2019; Mayer, 2017). A központi csoport felelős tagjai segítenek a projekt alakításában és irányításában. Az egyének, szervezetek és országok sokfélesége elősegíti a saját gyakorlatra való reflektálást és az innovációk megjelenését. A projektben Svájcban összesen mintegy 115 fiatal és fiatal felnőtt, valamint 130 munkatárs és vezető, Magyarországon pedig 270 fiatal és 220 munkatárs és vezető vesz részt.

2. A fiatal szakértők részéről kívánt kapcsolatok

A három érintett csoport már a projekt kezdetén is fontosnak tekintette a kapcsolatokat az önállóság és a szerepvállalás szempontjából. A 2021-es Forrás-konferencia nyomán 195 svájci és magyar fiatal szakértő adta elő álláspontját. Az alábbi példák a fiatal szakértők nézőpontjainak egyrészt a sokféleségét mutatják, de másrészt világosan kirajzolódik egy közös vonás is a kapcsolatok fontosságát illetően, a kívánt kapcsolatok minősége, valamint az egyén, a közelség és a távolság kérdéseivel kapcsolatosan. A végső értékelés még folyamatban van.

Az Ifjúsági Hálózat Alapítványánál a 15 fiatal (13-18 évesek) azt nyilatkozta, hogy a családdal, a barátokkal, a diáktársakkal, az iskolában dolgozókkal és a nevelőkkel való kapcsolatok mellett a "magammal" és a "háziállattal" való kapcsolatok is fontos. Milyen legyen a családdal, a kortársakkal és a nevelőkkel való kapcsolat? A családdal kapcsolatban a "gyermeknek lenni", a kortársakkal kapcsolatban a "testvér", a

1. kép. Kapcsolatok az Ifjúsági Hálózat Alapítvány fiatal szakértőinek szemszögéből

"közösség" és a "lakótárs", a személyzettel kapcsolatban pedig a "tekintély" és a "támogató" jelzőket jelölték meg. Mindhárom esetben "szeretetet" vagy "barátságot" (társak), "beszélgetést/véleménycserét/vitatkozást/kibékülést", "szórakozást", "bizalmat" és "jó érzést" akarnak. A családtagoknak és a kortársaknak "nyitottnak", a családnak és a nevelőknek "megértőnek", a kortársaknak és a személyzetnek pedig "jóindulatúnak" kell lennie. Az a vágy, hogy meghallgassák és mint egyént komolyan vegyék, tükröződik a családdal kapcsolatban megfogalmazott "véleményem számít", a nevelőkkel kapcsolatban pedig a "szemmagasságban", "őszinte", "igazságos bánásmód", "egyéni hozzáállás" és "előítéletmentesség" kifejezésekben. Mind az összetartozást és az egymásért való odaadást (kortársak: "együtt csinálni a dolgokat"; személyzet: "megbízhatóság, egymásra való odafigyelés"), mind a határokat és a távolságot (kortársak: "a távolság fontos", "a határok tiszteletben tartása"; személyzet: "a határok felállítása és tiszteletben tartása") említették meg.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ bentlakásos csoportjai részéről 138 serdülő és fiatal felnőtt (12-26 évesek) a szülőkkel, testvérekkel, barátokkal és unokatestvérekkel való kapcsolatokat nevezte különösen fontosnak. A családdal való kapcsolattartás mintegy 70%-a "konstruktívna és motiváló", jó 20%-a "destruktívna" minősítette a családdal való kapcsolattartást. A baráti és szerelmi, valamint az iskolai kapcsolatokat ambivalens módon "építő és motiváló" és "romboló" kapcsolatokként jellemezték, a magánéleti kapcsolatokat valamivel pozitívabban, az iskolai kapcsolatokat valamivel negatívabban. A válaszadók 86%-a nagyon jóna vagy jóna minősítette a családdal való kapcsolatot. A szülőkkel való pozitív kapcsolattartás hatásaként a következőket nevezték meg: "Boldogabbnak érzem magam" (55,1%), "Nagyobb az önbizalmam" (15,4%), "Kedvesebb vagyok" (12,5%), "Jobban betartom a szabályokat" (6%). Arra a kérdésre: "Miért fontos számodra a kapcsolattartás? Mit kapsz a kapcsolatból?" a következőket válaszoltak:

- A "szeretet/kedvesség" minden említett kapcsolatban említésre került, a munkatársakkal kapcsolatban valamivel kisebb mértékben, mint a családtagokkal és barátokkal kapcsolatban.
- Az "érzelmi" és az "általános bizalom" különösen a barátokkal és a bentlakásos csoportok személyzetével kapcsolatban került említésre.
- A "problémamegoldást" a személyzettel kapcsolatban említették, de nem a családdal kapcsolatban.
- A "valakivé lenni" különösen az otthoni környezettel és az ottani társaikkal kapcsolatban lett megemlítve.
- Különösen a barátokat, valamint az otthonban és a lakócsoporthban lévő társaikat említették "örömforrásként".
- Az "anyagi biztonságot" a kapcsolatokból származó lehetséges nyereségként említették.

A Cseppkő Gyermek- és Ifjúsági Otthonban 16 (hat és tizenhat év közötti) gyermek és fiatal a családtagok, a tanárok, az iskolai társaik és a gyámok mellett "Istent", "háziállatot" és "tabletet/telefont" is megnevezte a kapcsolatok tekintetében. A "Miért fontos, hogy legyenek kapcsolataink?" kérdésre a következőket válaszolták: "jobban elismerik az embert", "több mindent megtehetsz", "mert társas lények vagyunk", "új lehetőségek" és "jobb munkát lehet találni".

A Szilágyi Gyermek- és Ifjúsági Otthonban nyolc 14 és 17 év közötti fiatal írta le többek között a kapcsolatukkal való legfontosabb érzéseiket:

- Testvérek: szeretet/kedvesség, bizalom, motiváció, szórakozás, biztonság.
- Szülők: szeretet/kedvesség, bizalom, állandóság, öröm, de csalódás (is!)
- Barátok: szeretet/kedvesség, bizalom, egyenlőség, szórakozás, biztonság, hűség, állandóság.
- Az otthon személyzete: szeretet/kedvesség, bizalom, biztonság,

2.kép. A Cseppkő Otthon fiatal szakemberei rajzolják a saját kapcsolataikat.

motiváció, alsóbbrendűség/alacsonyabb státusz.

- A barátnő, a barát: szerelem, szórakozás, hűség, csalódás, motiváció

A fiatalok az iskolai tanárokat és az otthon személyzetét nevezték meg a legfontosabb személyeknek céljaik eléréséhez. Egyes családtagokkal vagy barátokkal szívesen tartanának szorosabb kapcsolatot.

A Gfellergut Szociális Oktatási Központ számára a kapcsolatok témája felveti a kérdést, hogy mennyire felel meg küldetésnyilatkozatának: "A megbízható kapcsolatok képezik nevelőmunkánk alapját. (...) Nagy szívvel építünk a fenntartható kapcsolatokra (...)." Csoportos megbeszéléseken és négy egyéni interjúban 17 fiatal fejtette ki véleményét a következő kérdésekkel kapcsolatban:

- Mit jelent számodra egy kapcsolat; milyen a jó kapcsolat számodra?
- Azt mondjuk, hogy a kapcsolatok fontosak, igaz ez rád is? Fontosak számodra a kapcsolatok?
- Mire van szükséged a kapcsolatokban a te magánéletedben, milyennek kell lennie számodra a kapcsolatoknak, hogy támogassanak abban, hogy "önállóvá" válj az életben?
- Mire van szükséged a Gfellergutban lévő kapcsolatoktól, milyennek kell lennie számodra a kapcsolatoknak, hogy támogassanak abban, hogy "önállóvá" válj az életben?
- Milyen "tulajdonságokkal" kell rendelkezniük a nevelőknek ahhoz, hogy képes legyen megnyílni és megbízni bennük?
- Mire kell figyelni a nevelők alkalmazásakor?

Példaként alább néhány válasz a következő kérdésre: "Mit kell szem előtt tartani a nevelő szociálpedagógusok alkalmazásakor?"

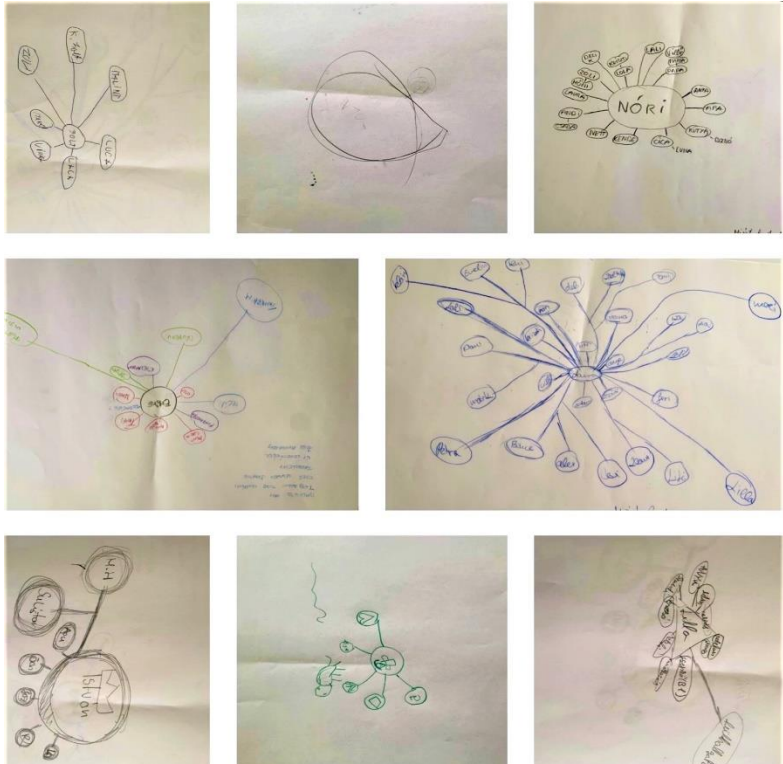
- Tud szigorú és kedves lenni, tudja, hogyan kell de-eszkálálni, van humorérzéke, megértő.
- Ha az illetőnek nehéz múltja is volt, a tetovált emberek gyakran "hűvösebbek" és kevésbé kontrolláltak.
- Sugározza a tekintélyt, de ne használja ki, legyen képes olyan tulajdonságokat észrevenni, mint az őszinteség, a humor, a segítőkészség, a megbízhatóság és a tiszteletadás.

Az otthonok által tervezett fejlesztések

Nem lehetne egyszerűen elolvasni egy könyvben, hogy a fiatalok milyen kapcsolatokra vágyanak? A CoP-tagok számára fontosak a fiatal szakértők, a munkatársak és a vezetők szempontjai. Ők azok, akik az otthonok mindennapi valóságát alkotják, és együtt változtathatják meg. A perspektívák ismereténél is fontosabb, hogy azok cselekvéshez és konkrét megvalósításhoz vezessenek.

Az Ifjúsági Hálózat Alapítvány fiataljai az egyik lakócsoporthoz továbbra is aktív kapcsolatépítést szeretnének folytatni a szociálpedagógiai munkatársakkal, és konkrét megvalósítást szeretnének találni a kapcsolattartó személlyel való munkában. A másik csoport még mindig azon dolgozik, hogy a kapcsolatok mely aspektusait szeretné elmélyíteni. A vezetők és a személyzet szempontjából sokat számít, ha a fiatalok véleményét a fiataloktól hallják. Ezek ismerete kölcsönös bizalomhoz vezet, és az együttműködés alapját képezi. A fiatalokat és a személyzetet nagyban motiválja, hogy részt vegyenek ezekben a folyamatokban, amennyiben azok konkrét előnyökkel járnak számukra. Ha a fiatalok úgy érzik, hogy komolyan veszik őket, és valódi érdeklődést éreznek, akkor általában nagyon szívesen vesznek részt a munkában, a következő mottó szerint: "Ha ti tiszteltétek minket, mi is tisztelni fogunk titeket".

A magyar otthonokban újfent tudatosult, hogy mennyire fontos beszélgetni a fiatalokkal a kapcsolataikról. A legtöbben szívesen foglalkoznak a témával. Szükség van azonban a munkatársak támogatására, hogy értelmezni tudják a "kapcsolatok" fogalmát, és tudatosan tudják használni. A személyzet és a fiatalok közötti kapcsolat szempontjából fontos a célok és az együttműködés világos kommunikációja. Meg kell erősíteni a szülőkkal, a családdal és a gyámokkal való kapcsolatokat. A magyar otthonok a következőket tervezik:

3. Kép. A Cseppkői otthon fiatal szakemberei a kapcsolataik középpontjában.

- Rendszeresen kérdezzük meg a fiatalokat a kapcsolataikról.
- Kérdezzük meg a személyzetet a fiatalokkal való kapcsolatukról.
- Képzés, amely lehetővé teszi a szülők számára, hogy jobb, mélyebb kapcsolatot alakítsanak ki gyermekükkel.
- A szülők és a gyermekek számára adott ajánlás egy szakember által nyújtott kommunikáció elősegítésére.
- Családi napok az otthonban.
- Olyan tevékenységek, amelyekre a gyerekek és fiatalok meghívhatják külsős barátait az iskolából és a tágabb közösségből.
- Kommunikációs képzés a személyzet és a fiatalok számára.

A Gfellergut Szociális Nevelési Központ megerősítést lát abban, hogy a kapcsolatok nagyon fontosak a fiatalok számára. A munkatársaknak és a vezetőknek azonban óvatosnak kell lenniük a saját értelmezésükkel, hogy mikor számít egy kapcsolat egyáltalán (jó) kapcsolatnak. A fiatalok maguk határozták meg, hogy számukra mi a "hasznos" kapcsolat. A kapcsolati elvárásoknak sok közül lehet a meglévő kapcsolati tapasztalatokhoz. Ahogyan az emberek különbözőek, úgy a kapcsolataikról alkotott elképzeléseik is különbözőek. A hangsúlyt az egyénre kell helyezni. A szociálpedagógiai környezet "mesterséges". A lehető legnagyobb normalitásra kell törekedni. Ugyanakkor a személyzetnek és a vezetőknek óvatosnak kell lenniük a nyelvhasználattal, hogy ne erősítsék a hatalmi egyensúlytalanságot. Ami fontos, az az "emberséges", a "szemmagasságban" való találkozás, a hiteles, tisztelettudó és humoros, a fiatalok iránt valóban érdeklődő és őket komolyan vevő megközelítés. Mint minden ember számára, a "szimpátia" az intézményben élő fiatalok esetében sem elhanyagolható szerepet játszik. A Gfellergut által tervezett lépések a következők:

- Rendszeresen reflektálni a fiatalokkal való kapcsolatok minőségére; ezt beépíteni a minőség szabályozásba.
- Bevonni a fiatalokat a gondozói megbeszélésekbe és a személyzet kiválasztásába.

- Reflektálni a gondozók kapcsolatrendszerére. Nem tűnik lehetségesnek, hogy a fiatalok válasszák meg a nevelőket, de figyelembe lehet őket venni.
- 2022-ben egy plenáris ülés a teljes személyzettel és a fiatalokkal a "kapcsolatok" témakörében elért eredményekről.

3. "Kapcsolatok" mint a Creating Futures projekt alapja és eredménye

A Creating Futures eljárásmodja támogatja a kapcsolatokat. Az öt szervezet három szereplőcsoportja közötti, valamint az egymás közötti kapcsolatok nélkül nem lenne lehetséges az együttműködés. A kapcsolat és a részvétel ill. az együttműködés olyan, mint az "ikrek". Az egyes szervezeteken belüli, valamint a szervezetek közötti nemzeti és nemzetközi szintű együttműködés elősegíti ezeket a kapcsolatokat. Ez lehetővé teszi, hogy a kitűzött cél, azaz a magasfokú önálló felelősségvállalás minden szinten megvalósulhasson. A projektben együttműködő csoportok tagjai számos észrevételt fogalmaztak meg a saját kapcsolataikról (FSz: fiatal szakértők, V: vezető, MT: munkatárs; S: Svájc; HU: Magyarország), például:

- Megismerem az embereket. Különböző történeteket hallok. Különböző nézőpontokat látok. (FSz, HU)
- Tetszett, hogy én, mint fiatal, tényleg aktívan részt vehettem, és hogy meghallgattak. (FSz, S)
- A fiatal szakértőket egyenrangú partnerként kezelik (...). Ebben a projektben mind a vezetők szerepe és munkája, mind a fiatalok fontossága felértékelődik. (V, HU)
- A fiatalokba vetett hit, hogy 100%-ban egyenlően bevonjuk őket, szokatlanul értékes tapasztalatot jelent számunkra. A múltban gyakran tapasztalták ennek ellenkezőjét. (V, S)
- A fiatalok új megvilágításban látják önmagukat, a vezetőket, a személyzetet és az otthont. (V, S)
- A vezetők és a munkatársak új megvilágításban látják a fiatalokat, mint hozzájuk hasonló embereket, akikkel közös problémáik vannak. (V, S)
- A fiatalok motiváltak, hogy mentoráljanak és együtt dolgozzanak más fiatalokkal, fejlesszék angol nyelvtudásukat és részt vegyenek nemzetközi csereprogramokban. (V, S)
- A magyar kollégákkal való megismerkedés "szívet és elmét nyitogató", "nagyon tanulságos és inspiráló", és az ő melegségük pedig "csodálatos élmény a szívnek". "Nagy személyes elhivatottság és szív kell ahhoz, hogy valaki Magyarországon szociális munkát végezzen; értékes ezt érezni", és "hálát és alázatot ébreszt mindazért, amink nekünk itt megvan". (FSz, V és MT, S)

Az összes munkafolyamatot átfogó értékelésre és annak leírására, valamint a CoP által kipróbált innovációira és azok fiatalokra és az otthonokra gyakorolt hatásaira 2022-ben kerül sor.

A Creating Futures CoP és a FICE Svájc mindig örömmel fogadja a terület iránt érdeklődők jelentkezését. A FICE Svájc alulról építkező kezdeményezéseket és eszmecseréket tervez 2022-re a Creating Futures című projekt révén, és várja az érdeklődők jelentkezését az anna.schmid@fice.ch e-mail címen.

Irodalomjegyzék

Minden kiadvány elérhető a <http://www.fice.ch/projekte/creating-futures.html> honlapon.

Mayer, B. (Régisseur). (2017). *Creating Futures: Kurzfilm Young Expert Exchange, Budapest, 26 - 28 July 2017*.

Mayer, B. (Régisseur). (2019). *Creating Futures: Kurzfilm Young Expert Exchange 2019*.

Schmid, A. (2020). Promoting youth's self-empowerment in residential care. The influence of the organisation: the first year of the project Creating Futures and its Swiss-Hungarian

community of practice. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 11(4.1), S. 29-53.

Schmid, A. (2021). Harness the hidden treasure. Freeing knowledge, energies and learning opportunities in child and youth homes to benefit children, youth, staff, leaders and the organisation as a whole. (U. C. India, Hrsg.) *Institutionalised children explorations and beyond*(Sept. 2021).

Schmid, A. (2021). *Steckbrief Creating Futures*. Abgerufen am 03. 12. 2021 von FICE Schweiz.

Schmid, A., & Bombach, C. (2021). *Which future for children from care? Dreams and fears regarding the futures of (former) children in care in Switzerland and Hungary. EUSARF Congress, 01.09.2011*. Von FICE Schweiz. abgerufen

Schmid, A., & Herczeg, K. (2018). Creating Futures: residential care homes in Hungary and Switzerland collaboratively develop their capacity to empower children and youth to actively realise their own futures. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 9(1), S. 132-153.

Schmid, A., Meyer, U., & Tobler, R. (2020). Selbstbefähigung ist die Grundlage für ein gelingendes Leben. Ein Entwicklungsprojekt fördert die Partizipation junger Menschen in Jugendheimen. *Fachzeitschrift Curaviva*, 1-2, S. 38-40.